

164. À l'égard des dommages et intérêts dont est tenu un débiteur faute d'avoir rempli son obligation, dans le cas auquel on ne peut lui reprocher aucun dol, il nous reste à observer que quand les dommages et intérêts sont considérables, ils ne doivent pas être taxés et liquidés en rigueur, mais avec une certaine modération.

C'est sur ce principe que Justinien, en la loi unique, Cod. de sentent, *quæ pro eo quod interest*, ordonne que les dommages et intérêts, *in casibus certis* c'est-à-dire comme l'explique Dumoulin, *ibid.* n. 42, et seq. lorsqu'ils ne se rapportent qu'à la chose qui a fait l'objet de l'obligation, ne puissent pas être taxés au-delà du double de la valeur de cette chose, icelle valeur comprise.

La décision de cette loi peut s'appliquer à l'espèce suivante. J'ai acheté, pour le prix de quatre mille livres, une maison de vignes dans une province éloignée. Lors de mon acquisition, le vin, qui fait tout le revenu de cet héritage, étoit à très vil prix dans cette province, parcequ'il n'y avoit alors aucun débouché pour l'exporter: depuis mon acquisition, le roi a fait faire un canal qui en procure l'exportation, et qui en fait monter le prix au quadruple et plus: ce qui a porté la valeur de mon héritage, qui n'étoit que de quatre mille livres, à plus de seize mille livres. Il est évident que si je viens à être évincé de cet héritage, mes dommages et intérêts résultants de cette éviction, qui ne sont autre chose *que id quanti mihi hodiè interest hunc fundum habere licere* montent, dans la vérité, à plus de seize mille livres. Néanmoins, suivant cette loi, pour tous les dommages et intérêts qui me sont dus, tant pour la plus-value de l'héritage, que pour le remboursement des loyaux-coûts de mon acquisition, le vendeur qui m'a vendu de bonne foi cet héritage, ne doit pas être condamné envers moi à une plus grande somme qu'à huit mille livres, la restitution du prix de ces quatre

164. Що се отнася до вредите и пропуснатите ползи, за които е отговорен длъжникът поради неизпълнение на своето задължение, когато не можем да му вменим недобросъвестност, ни остава да разгледаме, че когато вредите и пропуснатите ползи са значителни, те не трябва да се наложат и определят строго, а с известна умереност.

Върху този принцип, в единния закон, Cod. de sentent, *за съдебните решения, които са за това, което е интерес*, Юстиниан нарежда, че вредите и пропуснатите ползи, *в определени случаи*, както го обяснява и Дюмулен, *ibid.*, номер 42 и следващите, когато не са относими към предмета на задължението, не могат да бъдат налагани за повече от двойния размер на стойността на предмета, с включената към него стойност.

Решението на този закон може да се прилага към следния случай. Купил съм, на цена от 4000 лири къща с прилежащи лозя в дълбоката провинция. С придобиването на собствеността гроздето, което прави всичкия доход на този имот, е било на много ниска цена в тази провинция, защото не е имало никакъв пазар за износ. След придобиването на собствеността кралят е направил канал, който позволява износът и който прави четворно и дори повече поскъпа цената на гроздето. Така стойността на моя имот, която е била само 4000 лири, се е вдигнала на 16 000 лири. Очевидно е, че ако бъда евинциран от този имот, моите вреди и пропуснати ползи, произтичащи от тази евикция, които не са друго освен *това, доколкото е в мой интерес днес да е възможно да имам това мнение*, се повишават в действителност на повече от 16 000. Въпреки това, следвайки този закон, за всички вреди и пропуснати ползи, които ми се дължат, както за стойността, надхвърляща първоначалната цена на имота, така и за разходите по придобиването на правото, продавачът,

mille livres comprise; la condamnation des dommages et intérêts, qui, comme dans cette espèce, sont dus seulement *propter ipsam rem non habitam et in casu certo*, ne devant jamais, suivant cette loi, excéder le double du prix de la chose qui a fait l'objet de l'obligation.

Le principe sur lequel cette décision est fondée, est que les obligations qui naissent des contrats, ne peuvent se former que par le consentement et la volonté des parties. Or le débiteur, en s'obligeant aux dommages et intérêts qui résulteroient de l'inexécution de son obligation, est censé n'avoir entendu ni voulu s'obliger que jusqu'à la somme à laquelle il a pu vraisemblablement prévoir que pourroient monter au plus haut lesdits dommages et intérêts, et non au-delà: donc, lorsque ces dommages et intérêts se trouvent monter à une somme excessive, à laquelle le débiteur n'a pu jamais penser qu'ils seraient dans le cas de monter, ils doivent être réduits et modérés à la somme à laquelle on pouvoit raisonnablement penser qu'ils pourroient monter au plus haut; le débiteur étant censé n'avoir pas consenti de s'obliger à davantage, Molin. tract, de eo quod interest, n. 60.

Cette loi de Justinien, en tant qu'elle borne la modération des dommages et intérêts excessifs, précisément au double de la valeur de la chose, est en cela une loi arbitraire qui n'a pas autorité de loi dans nos provinces. Mais le principe sur lequel elle est fondée, qui ne permet pas qu'un débiteur à qui on ne peut reprocher aucun dol, soit tenu des dommages et intérêts résultants de l'inexécution de son obligation, au-delà de la somme jusqu'à laquelle il a pu penser qu'ils pourroient monter au plus haut, étant un principe fondé dans la raison et l'équité

който ми е продал добросъвестно имота, не трябва да бъде осъден спрямо мен на по-голяма сума от 8000 лири, като възвръщането на цената на тези 4000 лири се включва в горната сума. Осъждането за причинени вреди и пропуснати ползи, които както в този случай са единствено дължими *заради липса на вещта и в конкретния случай*, не трябва никога, следвайки този закон, да превишават двойната цена на вещта, която е била предмет на задължението.

Принципът, върху който това решение е основано е, че задълженията, които се пораждат от договори, не могат да се създадат от друго, освен от съгласието и волята на страните. Впрочем, длъжникът, задължавайки се за вредите и пропуснатите ползи, които произтичат от неизпълнението на неговото задължение, се смята, че не е имал намерението да се задължи за друго, освен за сумата, за която е било възможно да се предвидят посочените вреди и пропуснати ползи, а не за повече от това. Следователно, когато тези вреди и пропуснати ползи достигат по-висока сума, за която кредиторът никога не би помислил, че в дадения случай могат да достигнат, те трябва да бъдат намалени и ограничени до сумата, до която можем рационално да помислим, че са могли да достигнат. Смята се, че длъжникът не се е съгласил да се задължи предварително, Molin. tract, de eo quod interest, n. 60.

Този закон на Юстиниан, ограничаващ прекомерните причинени вреди и пропуснатите ползи точно до двойната стойност на вещта, е арбитражен закон, който няма сила на закон в нашите провинции. Но принципът, върху който законът е обоснован, не позволява длъжникът, на когото не можем да вменим никаква недобросъвестност, да бъде отговорен за вредите и пропуснатите ползи, произтичащи от неизпълнението на неговото задължение над сумата, която той

naturelle, nous devons le suivre, et modérer conformément à ce principe les dommages et intérêts, lorsqu'ils se trouvent excessifs, en laissant cette modération à l'arbitrage du juge.

165. Il est évident que la réduction des dommages et intérêts au double du prix de la chose qui a fait l'objet de l'obligation primitive, n'a d'application qu'à ceux qui sont dus par rapport à la chose seulement; et qu'elle n'en peut recevoir à l'égard de ceux que le créancier a soufferts *extrinsecus* dans ses autres biens, lorsque le débiteur s'y est expressément ou tacitement soumis; car ces dommages et intérêts n'étant pas dus pour raison de la chose qui a fait l'objet de l'obligation primitive, ne peuvent se régler sur la valeur de cette chose; et ils montent quelquefois au décuple et plus de cette chose. Par exemple, les dommages et intérêts dont est tenu envers moi un tonnelier qui m'a vendu de mauvais tonneaux, résultants de la perte que j'ai faite du vin que j'y avois mis, peuvent monter à plus que le décuple de la valeur des tonneaux: car en me vendant en sa qualité de tonnelier les tonneaux, il s'est rendu responsable de leur bonté, et il s'est tacitement chargé du risque de la perte du vin, qui peut monter à dix ou vingt fois plus que le prix des tonneaux. Cette espèce de dommage ne concernant pas les tonneaux, mais le vin qu'on mettra dedans, ne doit pas se régler sur le prix des tonneaux. Molin. *ibid.* n. 49.

Néanmoins, même à l'égard de ces dommages extrinsèques, on doit user de modération, lorsqu'ils se trouvent excessifs, et l'on ne doit pas condamner le débiteur au-delà de la somme à laquelle il a pu penser qu'ils pourroient monter au plus haut. Par exemple, si j'ai mis dans un tonneau un vin étranger, ou une autre liqueur d'un prix immense, qui est perdue par le vice du tonneau, le tonnelier qui me l'a

би могъл да помисли, че ще достигнат най-много. Това е принцип, основан на разума и на естествената справедливост, който трябва да следваме и да ограничаваме според него вредите и пропуснатите ползи, когато те са прекомерни, оставяйки това решение на арбитража на съдията.

165. Очевидно е, че намаляването на вредите и пропуснатите ползи до двойната стойност на вещта, която е предмет на първичното задължение, има приложение единствено към вредите, дължими що се отнася единствено до самата вещ и не може да се приложи спрямо *прекомерните* вреди, които кредиторът е претърпял върху другите си вещи, когато се е задължил изрично или мълчаливо. Така е, защото тези вреди и пропуснати ползи не са дължими с оглед на вещта, предмет на първичното задължение и не могат да се определят от стойността на тази вещ. Те се покачват понякога двойно и дори повече от стойността на вещта. Например, вредите и пропуснатите ползи, за които е отговорен спрямо мен един бъчвар, който ми е продал лоши бъчви, които са причинили загубата на сложеното в тях вино, могат да достигнат повече от двойната цена на бъчвите, тъй като продавайки ми в качеството си на бъчвар тези бъчви, той е отговорен за тяхната годност и се е задължил мълчаливо за риска от загуба на виното, който може да стигне до десет или 20 пъти повече от цената на бъчвите. Този вид вреди не се отнася до бъчвите, а до виното, което сме сложили вътре и не трябва да се определя спрямо цената на бъчвите. Molin. *ibid.* n. 49.

При все това, дори по отношение на тези външни вреди, трябва да използваме ограничаване, тъй като те стават прекомерни и не трябва да осъждаме длъжника над сумата, за която той е можел да мисли, че най-много ще достигнат. Например, ако съм сложил в една бъчва чуждестранно вино или друга напитка с висока цена, която е погинала поради

vendu, ne doit pas être condamné à m'indemniser de cette perte en entier, mais seulement jusqu'à concurrence du prix d'un tonneau du meilleur vin du pays: car en me vendant le tonneau, il n'a pas entendu se charger d'autre risque, n'ayant pu prévoir que j'y mettrais une liqueur d'un prix plus considérable. Molin. *ibid.* n. 60.

Par la même raison, l'entrepreneur de ma maison, qui s'est écroulée par le vice de la construction, est bien tenu envers moi, comme nous l'avons dit ci-dessus, de la perte des meubles qui se sont perdus ou brisés sous les ruines: mais s'il s'étoit perdu des pierreries, ou des manuscrits d'un prix immense, il ne devrait pas être chargé en entier de cette perte; il est tenu seulement jusqu'à concurrence du prix auquel peuvent ordinairement monter les meubles d'une personne de mon état.

166. Les principes que nous avons établis jusqu'à présent n'ont pas lieu lorsque c'est le dol de mon débiteur qui a donné lieu à mes dommages et intérêts. En ce cas le débiteur est tenu indistinctement de tous les dommages et intérêts que j'ai soufferts, auxquels son dol a donné lieu, non seulement de ceux que j'ai soufferts par rapport à la chose qui a fait l'objet du contrat, *propter rem ipsam*, mais de tous les dommages et intérêts que j'ai soufferts par rapport à mes autres biens, sans qu'il y ait lieu de distinguer et de discuter en ce cas si le débiteur doit être censé s'y être soumis: car celui qui commet un dol s'oblige, *velit, nolit*, à la réparation de tout le tort que ce dol causera; Molin. *ibid.* n. 155.

Par exemple, si un marchand m'a vendu une vache qu'il savoit être infectée d'une maladie contagieuse, et qu'il m'ait dissimulé ce vice, cette dissimulation est un dol de sa part, qui le rend responsable du dommage que j'ai souffert, non seulement dans la vache même qu'il m'a

некачествената бъчва, бъчварят, който ми я е продал, не трябва да бъде осъден да ме обезщети за тази загуба изцяло, а само до разликата с цените на една бъчва от най-доброто вино в областта, тъй като продавайки ми бъчвата, не е имал намерение да се задължи за друг риск, не можейки да предвиди, че ще сложа вътре напитка на по-висока стойност. Молен. *Ibid.* n. 60.

Поради същата причина, строителят на моята къща, срутила се е поради проблем в конструкцията, е отговорен спрямо мен, както казахме по-горе, за погиването или повреждането на моите вещи, които са се намирили под руините. Но ако са погинали скъпоценни камъни или ръкописи на огромна стойност, той не трябва да бъде отговорен изцяло за тази загуба. Отговорен е единствено до разликата в цените на това, което обикновено би внесло в къщата лице с моето положение.

166. Принципите, които установихме дотук, не се прилагат, когато поради недоброръководност на моя длъжник съм претърпял вредите и пропуснатите ползи. В този случай длъжникът е отговорен за всички претърпени вреди и пропуснати ползи, произтичащи от неговата недоброръководност не само по повод вещта, предмет на договора, *propter rem ipsam*, но и за всички други вреди и пропуснати ползи, които съм претърпял по отношение на другите си вещи. Въобще няма смисъл да различаваме и да дискутираме дали в този случай длъжникът трябва да се смята отговорен за тях, тъй като този, който е действал умишлено се задължава *иска не иска*, за поправянето на всичко, което е причинил; Молен. *ibid.* n.155.

Например, ако един търговец ми е продал крава, знаейки че е болна от заразна болест и го е премълчал, това премълчаване е недоброръководно от негова страна, което го прави отговорен за вредите, претърпени не само от продадената крава, предмет на

vendue, et qui a fait l'objet de son obligation primitive; mais pareillement de ce que j'ai souffert dans tous mes autres bestiaux auxquels cette vache a communiqué la contagion; *l. 13, ff. de act empt.*: car c'est le dol de ce marchand qui m'a causé tout ce dommage.

167. À l'égard des autres dommages que j'ai soufferts, qui sont une suite plus éloignée et plus indirecte du dol de mon débiteur, en sera-t-il tenu? Par exemple, si, en retenant la même supposition, la contagion qui a été communiquée à mes bœufs par la vache qui m'a été vendue, m'a empêché de cultiver mes terres: le dommage que je souffre de ce que mes terres sont demeurées incultes paroît aussi une suite du dol de ce marchand qui m'a vendu une vache pestiférée; mais c'est une suite plus éloignée que ne l'est la perte que j'ai soufferte de mes bestiaux par la contagion: ce marchand sera-t-il tenu de ce dommage? *Quid*, si la perte que j'ai faite de mes bestiaux, et le dommage que j'ai souffert du défaut de culture de mes terres, m'ayant empêché de payer mes dettes, mes créanciers ont fait saisir réellement et décréter mes biens à vil prix; le marchand sera-t-il tenu aussi de ce dommage? La règle qui me paroît devoir être suivie en ce cas, est qu'on ne doit pas comprendre dans les dommages et intérêts dont un débiteur est tenu pour raison de son dol, ceux qui non seulement n'en sont qu'une suite éloignée, mais qui n'en sont pas une suite nécessaire, et qui peuvent avoir d'autres causes. Par exemple, dans l'espèce ci-dessus proposée, ce marchand ne sera pas tenu des dommages que j'ai soufferts par la saisie réelle de mes biens: ce dommage n'est qu'une suite très éloignée et très indirecte de son dol; et il n'y a pas une relation nécessaire: car quoique la perte de mes bestiaux, que son dol m'a causée, ait influé dans le dérangement de ma fortune, ce dérangement peut avoir eu d'autres causes.

неговото първично задължение, но също така и за онези вреди, които съм претърпял що се отнася до всички други животни, на които кравата е предала заразата, *l. 13, ff. de act empt.*, защото измамата на търговеца ми е причинила всички вреди.

167. Що се отнася до другите претърпени вреди, които са по-отдалечено и по-непряко следствие от недоброевестността на моя длъжник, ще бъде ли той отговорен за тях? Например, връщайки се към горния пример, ако заразата, която е стигнала до моите биволи чрез продадената ми кравата, попречи да обработвам земите си, тогава вредата, която ще претърпя от това, че земите ми ще останат необработени, изглежда също следствие на измамата на продалия ми чумава крава търговец. Но това е едно по-отдалечено следствие не от загубата, която съм претърпял от заразата на моя добитък. Ще бъде ли отговорен търговецът за тези вреди? *Quid*, ако загубата на моите животни и вредата, която съм претърпял поради необработване на земите, ме е възпрепятствала да платя дълговете си и кредиторите ми са отчуждили реално и описали вещите ми на ниска цена, търговецът ще бъде ли отговорен и за тези вреди? Правилото, което ни се струва, че трябва да бъде следвано в този случай, е, че не трябва да се включват във вредите и пропуснатите ползи, за които длъжникът е отговорен поради своята недоброевестност, онези, които не само че са отдалечено следствие, но и онези, които не са необходима последица и които могат да имат други причини. Например, в предложени по-горе случай, този търговец няма да бъде отговорен за вредите, които съм претърпял от отчуждаването на моите вещи. Тази вреда е последица прекалено далечна и прекалено непряка на неговата измама и няма необходима връзка, тъй като независимо от загубата на моя добитък, причинена от неговата измама, повлияла на разместването на моето богатство, то това

Cela est conforme à la doctrine de Dumoulin, *ibid.*, n. 179, où, en parlant des dommages dont est tenu le locataire d'une maison, qui y a mis le feu par malice, il dit: *Et adhuc in doloso intelligitur venire omne detrimentum tunc et proximè secutum, non autem damnum postea succedens ex novo casu, etiam occasione dictæ combustionis, sine quâ non contigisset, quia istud damnum remotum, quod non est in consideratione.*

La perte que j'ai soufferte par le défaut de culture de mes terres paroît être une suite moins éloignée du dol de ce marchand; néanmoins je pense qu'il n'en doit pas être tenu, ou du moins qu'il n'en doit pas être tenu en entier. Ce défaut de culture n'est pas une suite absolument nécessaire de la perte de mes bestiaux, que m'a causée le dol de ce marchand: je pouvois, nonobstant cette perte de mes bestiaux, obvier à ce défaut de culture, en faisant cultiver mes terres par d'autres bestiaux que j'aurais achetés; ou, si je n'avois pas le moyen, que j'aurois loués; ou en affermant mes terres, si je n'avois pas le moyen de les faire valoir moi-même. Néanmoins, comme en ayant recours à ces expédients, je n'aurois pas retiré autant de profit de mes terres que si je les avois fait valoir par moi-même, avec mes bœufs que j'ai perdus par le dol de ce marchand, cela peut entrer pour quelque chose dans les dommages et intérêts dont il est tenu.

168. Les dommages et intérêts qui résultent du dol du débiteur, diffèrent encore des dommages et intérêts ordinaires, en ce que la loi unique, *Cod. de sent, quæ pro eo quod interest, etc.*, et la modération qui, suivant l'esprit de cette loi, est observée à l'égard des dommages et intérêts ordinaires, n'ont pas lieu à l'égard de ceux qui résultent du dol du débiteur. La raison de différence en est

разместване може да има и други причини.

Това е в унисон с доктрината на Дюмулен, *ibid.*, номер 179, в която, говорейки за вредите, за които е отговорен наемателят на една къща, защото е причинил пожар умишлено, той казва: *И досега се разбира, че умишлено настъпва всяко увреждане моментално и веднага след това, а не по-късно. Вредата, настъпваща от нов случай, дори в удобния случай на обявен палеж нямаше да се случи, понеже е отклонима вредата, която не е замислена.*

Загубата, която съм претърпял поради необработването на моите земи, изглежда да е по-малко отдалечена последица от недобросъвестността на търговеца. Независимо от това, аз мисля, че той не трябва да бъде отговорен за тази загуба или най-малко не трябва да е отговорен изцяло. Липсата на обработка на земята не е абсолютно необходима последица от загубата на добитъка, която ми е била причинена от измамата на търговеца. Можел съм, независимо от загубата на добитъка, да избегна необработването на земята, обработвайки я с друг добитък, който съм можел да купя или да отдам под аренда земите си, ако нямам средства да ги обработвам сам. Въпреки това, ако дори след като съм прибягнал до тези крайни средства, не съм успял да извлека толкова печалба от земите си, колкото ако ги бях обработвал сам с моите биволи, които съм изгубил поради измамата на този търговец, това може да влезе във вредите и пропуснатите ползи, за които той е отговорен.

168. Вредите и пропуснатите ползи, които произтичат от недобросъвестността на длъжника, се различават още и от обичайните вреди и пропуснати ползи по това, че единният закон, *Cod. de sent, quæ pro eo quod interest, etc.*, и намаляването, което, следвайки духа на този закон, се прилага по повод обичайните вреди и пропуснати ползи, не се прилага спрямо

évidente. Cette modération qui se pratique à l'égard des dommages et intérêts ordinaires, est fondée sur ce principe que nous avons exposé ci-dessus, qu'un débiteur ne peut être censé avoir voulu s'obliger pour dommages et intérêts à une plus grande somme que celle à laquelle il a pu penser que pourroient monter au plus haut les dommages et intérêts auxquels il se soumettoit en cas d'inexécution de son obligation. Or ce principe ne peut avoir d'application aux dommages et intérêts qui résultent du dol; parceque quiconque commet un dol, s'oblige indistinctement, *velit, nolit*, à la réparation du tort que son dol causera.

Il doit néanmoins être laissé à la prudence du juge, même en cas de dol, d'user de quelque indulgence sur la taxation des dommages et intérêts.

Ces décisions ont lieu, soit que le dol ait été commis *delinquendo*, soit qu'il ait été commis *contrahendo*; Molin., *ibid.*, n. 155.

тези, които произтичат от измамата на длъжника. Причината за това различие е очевидна. Това ограничаване, което се прилага спрямо вредите и пропуснатите ползи, които са обичайни, е основано върху принципа, разгледан по-горе, че не може да се смята, че един длъжник е искал да се задължи за вредите и пропуснатите ползи до една по-висока сума от тази, за която той е могъл да мисли, че ще достигнат най-много вредите и пропуснатите ползи, за които ще бъде отговорен в случай на неизпълнение на неговото задължение. Впрочем, този принцип не може да се приложи за вредите и пропуснатите ползи, които произтичат от измамата, защото, който извършва измама, се задължава независимо дали *иска или не иска*, за възвръщането на щетите, които неговата измама е причинила.

Трябва въпреки всичко да бъде оставено на преценката на съдията, дори в случай на недобросъвестност, използването на снизходителност при налагането на обезщетение за вредите и пропуснатите ползи.

Тези разрешения се прилагат било когато недобросъвестността е извършена *delinquendo*, било когато е извършена *contrahendo*; Молен., *ibid.*, номер 155.